

**АЛЕКСАНДЪР ХРУСАНОВ
ТЪЙ КАТО СВЕТАТ НЕ Е,
КАКЪВТО НИ СЕ ИСКА**

chitanka.info

За Азимов е твърде лесно... и твърде трудно да се пише. Лесно, защото той сам е писал, пише и вероятно ще продължава да пише за себе си, за научната фантастика, за науката и за какво ли не. Така че неговите „фанс“ (тази толкова трудно преводима на български дума — привърженици, запаленковци, любители и всичко това заедно) знаят почти всичко за човека и писателя Азимов. В многобройни произведения, сборници и есета той дава всички необходими биографични данни за себе си, разяснява схващанията си по различни въпроси и проблеми, обяснява как твори. И в същото време много критици, познавачи на творчеството му, тълкуват неговите схващания, стил, методи и понякога не са съгласни с него.

Сам Азимов пише: „Аз не навлязох в научната фантастика като някои други автори с първото си произведение“. И наистина разказът от неговото юношество — „Космически тирбушон“, не е бил публикуван. Това не му пречи от 1939 г., когато в списание „Амейзинг сториз“ е отпечатан първият му разказ „Корабокрушенец на Веста“, до днес да напише над 350 произведения и невероятен брой статии и есета. Известността му на писател в областта на научната фантастика се изгражда с някои от най-ранните му произведения — разказите му за работи с позитронен мозък, трилогията „Фондацията“ (тя вече се е разраснала извън рамките на три романа) и разказът „Падането на нощта“. В областта на научната популяризация Азимов е „всеяден“. Той пише почти за всичко. Като се започне с неговата специалност, биофизиката, и се свърши с проблемите на екологията и извънземните цивилизации. Азимов се интересува от всичко и се стреми да заинтересува читателя със своите теми. А те са почти неизброими. Неизвестни форми на живот, трудности в космическите пътешествия, приложение на научните знания към различни проблеми, човешката реакция спрямо пътувания в Космоса, бунт срещу тиранията, отношенията с извънземни цивилизации, пътуване във времето и много други. За своите научнофантастични произведения той е получавал много награди. Лауреат е на Специалната награда на XXI световна конвенция по научна фантастика през 1963 г. за романа „Самите богове“ (преведен на български — издателства „Народна младеж“), на наградите „Хюго“ през 1965 г. за трилогията „Фондацията“, през 1972 г. отново за романа „Самите богове“ получава наградата „Небула“, а през 1973 г. за същото произведение —

наградата „Хюго“. За научнопопулярните си произведения също получава много награди: на Фондацията „Едисън“, на Американското химическо дружество, на Американската асоциация за развитие на науката и др.

Интересно е, че Азимов е писал и под псевдонима Поул Френч. С това име е подписал редица разкази за младежи. Освен традиционните за него произведения в областта на научната фантастика и науката Азимов е автор на криминални и хумористични разкази, издал е няколко сборника с... поезия.

Биографията на Азимов е известна до най-малки подробности, защото той сам непрекъснато пише за живота си, а неговите „фанс“ и критиците внимателно следят да не изпуснат нещо от дейността му. Данни за неговия живот се намират не само в автобиографията му, но и в много сборници с негови и чужди произведения, които той съставя.

Айзък Азимов (Исак Юдевич Азимов) е роден на 2 януари 1920 г. в малко градче в Съветския съюз. Петровичи се намира на около деветдесет километра от гр. Смоленск. Според Азимов датата на раждането му е приблизителна, тъй като неговите родители се ръководили по еврейския календар, а актът за раждане бил издаден доста време след самото събитие и с объркването от стария и новия стил те просто решили да определят тази дата като официална. Когато бил на три години, родителите му решават да емигрират и така семейство Азимови получава изселническа виза и през февруари 1923 г. се озовава в Ню Йорк. Отначало семейството се заселва в Бруклин (квартал на Ню Йорк) и Азимов старши започва работа в трикотажен завод, после работи като търговски пътник и накрая през 1926 г. отваря малко магазинче за бонбони, тютюн, вестници и списания. Родителите на Айзък трудно научават английски, но настояват децата им усърдно да учат езика на страната, в която са решили да живеят. От най-ранна възраст Айзък започва прилежно да учи и да помага в магазина на баща си. В училище постъпва на шест години. Според собствените му думи учи лесно и бързо, още повече че у дома няма време за допълнителни занимания, защото помага в магазина. На няколко пъти прескача по един клас и завършва колеж твърде млад. В колежа често се сблъсква с проблеми, защото винаги е най-младият в класа. Баща му бил амбициозен и преживявал трагично неуспеха на сина си да стане първенец на класа. Но Айзък го успокоявал, като му обяснявал, че той

не е най-добър по математика, но е втори в класа, а първенецът по математика не разбирал нищо от химия, докато той е също така втори по химия, а „химикът“ на класа не разбирал нищо от математика. Този стремеж към разностранни познания дава широка обща култура на младия Азимов и несъмнено се отразява благотворно по-късно в творчеството му. Айзък завършва колежа при Колумбийския университет и по време на учението се увлича по зоологията. Но баща му има амбицията неговият син да стане лекар. Айзък обаче решава, че ще следва химия и висшето си образование завършва като специалист по биохимия.

След университета Айзък Азимов работи в областта на биофизиката и става преподавател, а по-късно и професор по тази наука в Медицинския факултет на Бостънския университет. През 1958 г. се отдава изцяло на писателската професия, като сключва споразумение с ръководството на Бостънския университет да запази титлата си и да изнася лекции, без да получава заплата.

Остава да се добави, че Айзък Азимов живее в Ню Йорк, женен е за втори път и има две деца. Въпреки огромния брой произведения, които са излезли изпод перото му, той продължава активно да пише всеки ден и изглежда, че неговите 68 години съвсем не му тежат и не са пречка за писателската му дейност.

В биографията на Азимов има една определена нишка. Става въпрос за увлечението му по научната фантастика. С произведения в тази област той се запознава още в ранна възраст, като започва да чете „Амейзинг сториз“, „Сайънс уондър сториз“, „Еър уондър сториз“ и други подобни списания, продавани от баща му. Азимов и досега съжалява, че е трябвало да ги изчита незабавно след като се получавали в магазина, защото след това е трябвало да бъдат продадени, и не е могъл да ги пази, за да събира и прочита наведнъж повестите и романите с продължение. Увлечен от научнофантастичните произведения, Айзък започва да ги разказва на съученици и приятели и открива, че изпитва удоволствие от интереса на своята „публика“. Първите опити да пише Айзък прави в литературния кръжок в неговото училище и въпреки самоувереността си става за присмех на другите кръжочници. Това не го разколебава и по-късно става дописник на училищния вестник. През 1935 г. пише писмо до редакцията на „Астаундинг сториз“, в което критикува някои

от публикуваните разкази, а други одобрява. С удивление установява, че писмото му е отпечатано в един от следващите броеве на списанието. Но друго събитие, изглежда, е изиграло значителна роля за засилване на любовта му към научната фантастика. През юни 1938 г. той се среща лично с главния редактор на „Астаундинг сториз“, известния „баща“ на научната фантастика Кембъл, и се заразява от неговия ентузиазъм. В развитието си като писател на научнофантастични разкази Азимов несъмнено е имал подкрепата и съветите на Кембъл.

След като през 1939 г. излиза първият му отпечатан разказ „Корабокрушенец на Веста“, Азимов публикува почти всяка година по няколко научнофантастични разказа. През 1940 г. — един, през 1941 г. — три, единият от които е „Падането на нощта“, през 1942 г. — четири, и т.н., за да стигне до първия си роман „Камък в небето“, издаден през 1950 година.

Както вече изтъкнах, Азимов пише много и пише за всичко. Освен характерните за него произведения той е ненадминат есеист. Изказва се писмено по много въпроси. Интересно е есето му за „магията“. В него той разглежда въпроса за приликата и разликата между магия и развита технология.

„Ако някой селянин от Средновековието — пише Азимов — или достатъчно образован търговец от това време би видял свръхзвуков самолет да пронизва небето, работен компютър или джобен калкулатор, той би бил напълно убеден, че е свидетел на най-могъща магия... Но въпросът е друг — дали непременно магията е неразличима от достатъчно развита технология? Ако е така, всичките трикове от областта на «фантазията» (става дума за подраздел на фантастиката) биха могли да се прехвърлят в научната фантастика. В крайна сметка не сте длъжен да описвате подробно развитата технология...

Магията може да не се различава от достатъчно развитата технология. Но винаги ли е така?

Явно не е, защото например в разкази за магии и магьосничество често срещаме хора, които могат да стават невидими, там човек може да се превръща в жаба и обратното; или има хора, които разбират езика на животните...

Когато сме изправени пред нещо толкова странно, че не можем да разберем как става, трябва да зададем само един въпрос: «Какви са границите, в които действа възможността да се направи това?» Магията не се нуждае от граници; технологията трябва да ги има...

Подозирам, че никаква технология, колкото и развита да е, никога няма да наруши закона за съхранение на енергията или за електричните заряди... законите на термодинамиката, уравненията на Максвел или основите на теорията на относителността и квантовата теория. Казвам, че подозирам това, защото съм напълно готов да призная, че ние все още не знаем всичко, което може да се узнае за Вселената, защото може да се окаже, че съществуват специални условия, за които все още нищо не подозираме, при които всички тези граници могат да бъдат разширени или нарушени.

Но дори ако тези граници бъдат съборени, ще ги заменят други, по-основни и по-ненарушими...“

По подобен повод Азимов пише, че фантазията се поражда от желанието нещо да е различно. Тъй като светът не е какъвто ни се иска, ние още от детските си години желяем това да не е така. Нима има някой, който да не си е пожелавал всички момичета (или съответно момчета) да го харесват, да бъде толкова силен, че никой да не смее да го закача, да може да полети само като размаха ръце, или да става невидим с щракване на пръстите? В това Азимов вижда една от причините за големия успех на фантастиката.

Разбира се, сега ние разполагаме с много неща, които биха изглеждали като магия за хората дори отпреди стотина години — телевизори, скоростни асансьори, антибиотици, свръхзвукови пътнически самолети, но все още, а може би и никога не ще успеем да се издигнем високо във въздуха без изкуствени крила или ракети, нито пък някой ще изобрети шапка-невидимка. А във фантастиката такива неща съществуват и ни позволяват да мечтаем за тях.

Интересни са разсъжденията на Азимов за писателския труд. Ще се наложи отново да го цитирам, защото той се изразява достатъчно точно и подробно по този въпрос.

„Най-явният факт за мен е, че аз съм плодовит писател (сам Азимов твърди, че скромността не е негово качество) и, изглежда, пиша еднакво лесно романи и други произведения за деца и възрастни върху почти всеки проблем или предмет под слънцето. Но това е

резултат от упорит труд. Прави ми удоволствие да пиша и ми се струва лесно, но въпреки това да напишеш над 350 книги отнема много време и мисловна енергия...

Изглежда, никога не се уморявам да говоря за себе си и за моите произведения. Но как може човек да бъде писател, ако няма високо мнение за себе си? Всеки писател още от самото начало трябва да вярва, че издателите и читателите с готовност ще му плащат за неговите мисли и за начина, по който ги изразява. Скромнен писател е истинско недоумение.“

В едно свое есе за редакторската работа Азимов обяснява защо не обича да редактира. Според него писателската и редакторската професия са напълно различни. За него истинският писател, дори и да е добър редактор, няма никога да се заеме с редакторска работа, както и обратното. Азимов твърди, че има хора, които са по-подходящи за редактори, макар и да пишат добре. Според Азимов съществена съставка на всяко произведение е диалогът, защото разговорите са една от най-важните страни в човешките взаимоотношения. „Затова — заявява той, — когато мисля за изкуството да се пише, по-често мисля за диалога.“

Азимов разглежда развитието на диалога в литературата, като започва с периода на романтизма, когато героите в романите говорят приповдигнато, и стига до първия според него диалог на разговорен език в романа на Марк Твен „Хъкълбери Фин“. Накрая описва как литературата не е могла да избегне употребата на вулгаризми и заключава, че в даден период авторите дори са били критикувани, ако не ги използват. Ето схващанията му по този въпрос:

„Въпреки всичко аз твърдя, че даден диалог е реалистичен, когато и само когато отразява положението, както го описвате, и когато създава ефекта, който търсите.

Рядко използвам диалектни изрази. Карам някого да говори като човек, роден в Бруклин, или тук-там вмъквам еврейски идиоми с точно определена цел. Дори понякога се опитвам да създам нов диалект, ако е от значение за развитието на фабулата.

В повечето случаи обаче не го правя.

Героите в произведенията си описвам като добре образовани и много интелигентни хора. Поради това за тях е естествено да използват богат речник, да говорят точно и граматично правилно,

макар да се опитвам да не изпадам в увлеченията на романтичния период.

И като въпрос на донкихотовски принципи, се опитвам да избягвам нецензурни изрази, дори и по-безобидните.“

Айзък Азимов твърди, че не е политик. Едва ли можем да повярваме, че един писател и още повече автор на научнофантастични произведения няма свои политически възгледи. Те неминуемо се отразяват в неговите схващания за бъдещото развитие на човечеството, в моралните проблеми, пред които ще бъдат изправени хората през следващите векове. Това ясно може да се забележи в много от романите и разказите му. Например в поредицата „Фондацията“ той подкрепя теорията, че историята на човечеството върви по възходяща спирала и се повтаря през определени периоди. Азимов решил да напише „Фондацията“, докато четял историята на Римската империя. В неговото политическо мислене се забелязва влиянието на много и различни по убеждение философи и особено на известния историк Арнолд Тойнби. Във футурологичните си предвиждания Азимов не може да се извиси над собственото си битие, но не може да му се отрече, че той е винаги на страната на потиснатите, на социално по-слабите.

Интересни са възгледите му относно някои съвременни проблеми. Така той нееднократно се е изказвал против войната, която САЩ водиха срещу народите на Виетнам, Кампучия и Лаос, макар да разглежда въпроса не толкова от политическа, колкото от общочовешка гледна точка. Според Азимов и сред авторите на научнофантастични произведения съществува същото разслоение, както и сред обикновените хора. Цитира като пример подкрепата и съпротивата на различни автори за германския фашизъм през тридесетте години, изолационизма на някои от тях и споровете им за войната във Виетнам. За него тази война е, както е казал навремето Наполеон, „по-лоша от престъпление, защото е глупава грешка“. Затова в едно свое писмо той пише: „Аз съм против войната във Виетнам не защото е несправедлива и неморална, за което може да се спори, а защото е глупава война — нещо, което не подлежи на спор“. Със съжаление изтъква, че сега всички са съгласни с него, но това е твърде слабо утешение.

Интерес представлява и отношението му към програмата за „Звездни войни“ на президента Рейгън. Азимов смята, че програмата

вероятно има за първоизточник научната фантастика. Струва му се, че е възможно Рейгън да е взел идеята от една статия във вестник „Юниън“, излизащ в Сан Диего, в която се настоява да се създадат орбитални станции за антиракетна отбрана. В редакционна статия в собственото си списание той изяснява личното си становище за „Звездните войни“:

„Първо, съвсем не съм сигурен, че никой здравомислещ човек не иска ядрена война. Мисля, че съществуват идеолози, които биха били възхитени да водят ядрена война, която смятат, че могат да спечелят. Преди няколко години Рейгън и Уайнбъргър разсъждаваха за възможността да се води «ограничена» ядрена война, докато по-умни хора ги принудиха да не говорят за това.

Не мога да споря по технологията на «Звездните войни». Не зная достатъчно. Не мога да споря и по разходите за програмата. Зная обаче, че всеки голям проект, свързан с военните, винаги се е оказвал по-труден, отколкото се е очаквало, винаги е продължавал повече и винаги е излизал по-скъп. Нямам основание да предполагам, че проектът «Звездни войни» ще бъде чудотворно изключение...

Въпросът е защо например мир трябва да се постигне не чрез разоръжаване, а чрез «Звездните войни»?...

Струва ми се ясно, че от задънената улица има само един изход и той е внимателно разоръжаване на всички страни до съвсем ниско равнище. Вероятно е това да не може да се постигне, но мисля, че в такъв случай цивилизацията няма да просъществува дълго, а «Звездните войни» не могат и няма да ни спасят.“

Научнофантастичните произведения на Азимов могат да се разглеждат в различни аспекти. Тяхната литературна стойност е несъмнена, но силата им е предимно в реализма на научната им основа, на човешките отношения, на сблъсъка между човешката психика и развитието на науката и техниката. Как ще се развива човечеството, как ще изгражда своето бъдеще в условията на междузвездни полети, как ще реагира на срещи с извънземни цивилизации, ще издържи ли психически на бурния развой на машинната цивилизация — това са основните въпроси, на които Азимов търси отговори. Той рядко се стреми да ни натрапи своите схващания, по-често се опитва да ни насочи към едно или друго решение на проблема, който разглежда, но вярата му в разума на

човечеството е непоклатима. Въпреки всички многобройни перипетии, през които минават героите в неговите произведения, правдата накрая винаги възтържествува.

Обикновено Азимов избягва мелодрамата и съсредоточава усилията си върху разгадаване на загадки, които се стремят да дадат на читателя познания в областта на науката и техниката. В много от разказите му всичко се свежда до изненадващ завършек. Понякога идеите му за междузвездните цивилизации излизат от рамките на вероятното и достигат до абсурд. Творчеството на Азимов неизбежно страда от един недостатък. Понякога се повтаря, както това може да се забележи най-вече в различните му произведения за роботи.

Често го занимават сблъсъците на интересите на политиците и науката, като в „Мъртвото минало“, или на човешката етика и науката, като в „Малкото грозно момченце“. Едно от върховете му постижения е разработката на проблема за необходимостта от сътрудничество между хора и машини.

Азимов не се старае да създава „висока“ литература и сам многократно е заявявал, че се стреми да пише по-скоро „ясно“, отколкото в някакъв литературен стил, който според него би бил скучен със специалните си средства. Повечето от героите му са лишени от дълбочина, но някои от тях се доближават до пълнокръвните образи в произведенията на най-добрите съвременни писатели. Обикновено той съсредоточава вниманието си върху различните напрегнати и интересни ситуации, които увличат читателите.

Творчеството на Азимов е огромно, но той продължава да пише и не почива на лаврите си. Въпреки успехите на много негови разкази и романи във всяко ново произведение той сякаш се изявява още по-добре. Някои критици твърдят, че „Самите богове“ и някои от ранните му разкази са най-доброто, създавано от него, но сам Азимов не е съгласен с тях, а други критици го подкрепят.

Изтъкват се положителните и отрицателните страни в творчеството на плодовития писател, но, изглежда, многобройните читатели на Азимов не се интересуват от чуждо мнение и винаги му дават положителна оценка. Вярно е едно — произведенията на Азимов се четат с увлечение, от тях всеки извлича някаква полза и те служат на човечеството със своя стремеж към запазване на човешкото в бъдещата

„машинна“ цивилизация, в условията на бурното развитие на науката и техниката.

Надявам се, че произведенията, които се предлагат в този двутомник, ще бъдат интересни за българските читатели, че те ще оценят по достойнство разказите за роботите, повестта „Двестагодишният човек“ разказа „Падането на нощта“ и първия роман от вече доста дългата поредица за „Фондацията“. Тези произведения се смятат за едни от най-добрите на Азимов. Читателите ще имат възможност сами да разкрият тяхната прелест.

Александър Хрусанов

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.